

# ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ

## ԳՆԻԱՌԱՐԱՆՈՒՆԵՐ<sup>1)</sup>

### Զ. ԶՐԱՂԱՑԻ ՎԵՐԱԲԵՐԵԱԼ.

Ալրաուն.— Վ., ջրաղացի տակի բարին կից մսուրի ձևով փոս է, որի մէջ թափւում է աղացած ալիւրը:

Ալրքաշ.— Վ., ալիւր բաշելու գործիք. երկայն կոթով թղաչափ կիսալուսնաձև տախտակ:

Գոռտինի կամ գոռտնիկ.— Վ., 2 բիւ երկ. և 4 մատ հաստ. տախտակ է, մինչև երկայնութեան կէսը բթաչափ լայնութեամբ փորուած, ճեղքուածի պէս, որ անց են կացնում և հաստատում ջրաղացի երկաթի ցցի մէջ, որպէս զի կռնտը նստելով նորա վերայ՝ ցած չգնայ:

Դժխոցի քար.— Վ., ջրաղացի դժոխքի դրան վերայ դրուելիք սալը:

Դժոխքի դուռ.— Վ., ջրաղացի ջրան վերի դուռը, որ տեղից վըաքի ծայրն իջած է ջրտան մէջ:

Թուր.— Վ., ջրաղացի ոտաց թուր:

Թողտուն.— Վ., ջրաղացի վերի կողմի չորակ բարի ետև դատարկ տեղ, ուր ոտք չէ բանում, ջրաղացից բարձրացած և այս ու այն կողմ եկած ալիւրի փոշին աւլում են և լցնում այնտեղ, որը պատկանում է ջրաղացպանին:

Լաշ.— Վ., 2 բիւ երկայն 1 լայն 4 մատ հաստ տափարակ փայտ, որ գործ է ածւում ջրաղացի վերի բարը ցած բերելու համար:

Լուլայ.— Վ., ջրաղացի ջուրը բիւ եղած ժամանակ դրնում են վաքի բերանի մէջ, որ ջուրը ժողով և ու ժով հոսէ:

<sup>1)</sup> «Լուլայ» 1898 գիրք Ա. և Բ.

**Կառկին.**—Վ., կանգնաչափ երկայն և մէկ ծայրը ծակ փայտ, որ ջրաղացի ցցի գլուխն անցնելով՝ շրջեցնում են ցիցը, որի հետ կառկինն էլ շրջելով ջրաղացպանը դիտում է թէ յիշեալ փայտը ներքեւի քարի ո՞ր տեղն է դիպչում և ուր չէ դիպչում՝ ըստ այնմ ուղղում է փայտը, որպէս զի վերի քարը ցցի գլուխը անցկացրած միջոցին հաւասար քսուկի ներքեւի քարին և հաւասար աղայ:

**Կարմնակ.**—Վ., 1. Թիզ երկայն 4 մատ լայն 2 մատ հաստ ջրաղացի երկաթէ ցցի վերայ անցող ձեռաչափ ծակ երկաթը, որի վրայ դրւում է ջրաղացի վերի քարը, որը շրջում է նորանով:

**Կարմըտուն.**—Վ., ջրաղացի վերի քարի տակի երեսը մէջ տեղ կարմըտակի ձևով փորուածք, որի մէջ մտնում է կարմըտակը:

**Կունտ.**—Վ., ջրաղացի անիւի կունտ, որի վրայ հաստատուած են փառեր:

**Կրիճակ.**—Վ., ուղղմի տակ հաստատուած ջրհորդանի ձևով փայտն է, որի մէջ իջնում է ուղղմի արտադրած արմըտիքը և սրա ծայրից սորում է աղօրիքի տակ չախչախկի շարժման միջոցաւ:

**Մուճիկ.**—Վ., ջրաղացի համար արմտեաց չափ է—3 գրով. պարունակող:

**Շաղուլ.**—Վ., ուղղահայեացութիւնը ստուգող պարան, որով դնելիս ուղղում են ջրաղացի երկաթէ ցիցն ու վարի քարը:

**Ոտն.**—Վ., ջրաղացի ոտը, 3 կանգուն երկ. 2 թիզ շրջ. հաստ փայտ, որի ներքի ծայրը հաստատուած է տախտասուած փայտի վերի ծայրի ծակի մէջ, որի մէջ անց են կացնում թրածեւ փայտը՝ նորանով ջրաղացի ոտը պէտք եղած ժամանակ վերցնելու իջեցնելու համար:

**Ուղում.**—Վ., կնկղաձև սնդուկ, որի մէջ արմտիք են լըցնում աղալու, որի ներքեւ կախուած ծակ ծայրից արմտիքը թափւում է կրիճակի մէջ:

**Չախչախկ.**—Վ., 2 հատ թղաչափ փայտէ գործի, որի մէկ ծայրը ջրաղացի շրջող քարի վերայ, միւսը կրիճակին դիպչելով դանդաղեցնում է նորան և այդ շարժումով



արմտիքը սորում է աղօրիքների ներքև:

Ձարչուվայ. — Վ. ջրաղացի ուղում իւր վրայ կրօղ փայտեայ կաղմուածքը:

Պնտղկայ. — Վ. 4 մատ բարձր մետաղէ գործի, որի վերայ դառնում է ջրաղացի երկաթէ ցցի ծայրը, որ զետեղում են տախտ ասուած փայտի մէջ:

Պօղաղ. — Վ. ջրաղացի տակի բարի ծակը եցող փայտը, որ արգելում է արմտիքի ջրտուն թափուելու:

Ջորակ կամ ջորիկ. — Վ.  $1\frac{1}{2}$  կանգուն բարձր սալեր, որ կանգնեցնում են աղորիկ բարերի երեք կողմը, բացի ալրտան կողմը, որոնց գլխի վերայ հաստատում են ուղումի չարչուէն:

Ջրխատ. — Վ. ջրաղացի վերայից ջուրը միւս կողմը դարձնելու տեղ:

Ջրխտեմ. — Վ. ջրաղացի ջուրը կտրել:

Ջրտուն. — Վ. ջրաղացի անիւի պտոյտ անելու տեղը:

Սոր. — Վ. աղօրիքի ներքև կրիճակից՝ արմտիքի անընդհատ հոսելը:

Վարաս. — Վ. ջրտան վերև ծածկաւաաստաղ, որի վերայ հաստատում են վերի բարը:

Վըաբ. — Վ. փայտէ կամ բարէ մեծ ջրհորդան, որի միջից ջուրն իջնելով պտտում է աղօրիքը:

Վըաբտէղ. — Վ. ջրհորդանի վերի գլուխ, շրջակայ ծառաստան (թերևս վըաբի պարտէղ):

Տախտ. — Վ. ջրտան մէջ պարկեցրած 3 կանգուն երկայն և 2 թիղ շրջ. հաստ փայտ. որի մէջ զետեղում են պնտղկայ գործիքը. այս փայտի մէկ ծայրին մէջ հաստատուած է ջրաղացի ոտը:

Փառ. — Վ. ջրաղացի անիւի վրայ հաստատուած ջրորդանի ձևով փայտեր, որոնց վերայ ջուր իջնելով՝ շրջւում է աղօրիքը:

## Է. ԶՈՒԼՀԱԿԻ ՎԵՐԱԲԵՐԵԱԼ

Թեւացու. — Վ. հինածի մէջ գործածուելիք թեւ, որ փաթթուած է մատնաչափ եղէգնի վերայ:

Լղկամ. — Վ. 2 լարանաչափ թեւ, որոնք տփայի 2 կտոր-

ները միացնում են իրար հետ փայտերի օքնութեամբ,  
որպէս զի նոցա միջից սանդրը չընկնի:

Լգտաշ. — Վ. Թղաչափ փայտի ծայրին կապուած կտաւ, որ  
թաթախելով ջրի մէջ թրջում են կտաւի գործուելիք  
տեղը, որ ափէն խփած ժամանակ մըռուքի պարզած թե-  
ւերը լաւ հագցուին իրար վերայ:

Խաչուկ. — Վ. հինածի վերջին ծայրին կապուած 2 քիլ երկ.  
և մասնաչափ հաստ մի փայտ է, որի 2 ծայրերից կա-  
պում են 2 ձիւղ բաժանուած հինածի վերջին ծայրերը:

Խիաբ. — Վ. կտաւագործ:

Խինած. — Վ. գործելու թելերը պրկած, պարզած և պատ-  
րաստած գործելու համար:

Խինեմ. — Վ. թելը պրկել գործելու համար:

Խինութել. — Վ. ջուլհակը գործելն աւարտ հասցնելիս խի-  
նութելը անց է կացնում խինածի մէջ, որ կարողա-  
նայ փնացածի մէջ մըռուք ձգել:

Խորապարան. — Վ. չուան կապուած գործարանի բաշուած հի-  
նածի վերջին ծայրին՝ հինածը գործարանի վերայ պիրկ  
պահելու համար. կտաւը գործելիս հեռոջհեռէ թու-  
լացնում են խորապարանը, հինածն առաջ բաշելու և  
գործելու:

Կոճակ. — Վ. գործարանի վրայ բաշուած հինածի 4 մատ. երկ.  
բթաչափ հաստ փայտ, որից կապուած է խորապարանը:

Ճաղ. — Վ. հինած անելու ճաղ, որի վերայ 2—4 հատ հե-  
րունի պէս երկաթներ են ամրացնում և նոցա վերայ  
2—4 թելով լի մասրա են անցնում և այդ թելերի  
բոլոր գլուխ գլխաւոր ստիծին կապելով ճաղը շրջե-  
ցնում են հինած անելու:

Ճանճուռ. — Վ. Թռչունների փետուրի կտոր, որով զարնում  
են մըռուքի երկաթէ թելի դիմաց, որպէս զի թելացու  
մասրան գուրս չընկնի:

Մալըղ. — Վ. 1<sup>1</sup>/<sub>2</sub> կանգուն երկ. և բաղկի հաստութեամբ  
2 փայտեր են գործարանի վերև և ներքև, որոնց վե-  
րայ հինածի բանալու գործողութիւնն է լինում. սո-  
ցա 2 գլուխների առանցքները 2 ցիցերի գլխի մէջ են  
դառնում:



Մասրայ. — Վ. մասնաչափ եղէգն, որի վերայ փաթթում են հինածի մէջ գործուելիք թելը:

Մաւարայ. — Վ.  $1\frac{1}{n}$  կանգուն երկ. և բազկի հաստ. փայտ է, ասփերի ետեւ հաստատուած, սորա վերայ անխառն կերպով պարզում են հինածի թելերը, որ ասփի մէջ մտնելիս իրար հետ չխառնուին:

Մզկին. — Վ. ջուլհակի մասրան լցնելու ճախարակի սննակը:

Մթիթ. — Վ. քանոնաձև 2 փայտ երկաթէ շարժական շղակով իրար հետ միացած, որոնց ծայրերին 4 անգամ ասեղ կայ. ջուլհակն այս մթիթի ծայրերը իւր պրծած կտաւի բերանին է դէմ դնում որ կտաւը հաւասար լայնութեամբ գործուի:

Մքուբ. — Վ. կկոց կամ կկոցակ, հինածի մէջ գործուելի թելն այս ու այն կողմը տանող բերող գործին, որ թղաչափ երկ. և 2 բթ. հաստ. ունի. փորը մէկ մայրի երկ. չափ բաց է. բացուածքի միջնավայրում երկաթէ թել է տնկուած, որի վերայ անց են կացնում թելացուի մասրան:

Նաղուբ. — Վ., ճախարակ, ուի վերայ մանած են փաթթում, կամ բանում ու կծկում. (տես վելակ, 2իթ. վեր. «Լումայ» 1898 Բ.)

Ոտտախտակ. — Վ., 2 կտոր ոտնաչափ տախտակ, գործարանի փոսի մէջ ասփերից կախուած, կտաւագործը մէկ ոտը մէկի, միւսը միւսի վերայ կոխելով բարձրացնում ցածրացնում է, որպէս զի մքուբը հինածի մէջ անցուդարձ անէ:

Չլայ. — Վ., վանի կտաւի լայնութեան չափ լիպր է. 80 թել մէկ չլայ է. վանի կտաւները 8—12 չլայ են լինում. 8 չլայ կտաւ կանգունի 11—16-դ մասն է. 10 չլան՝ 13—16 մասն է, իսկ 12 չլան 1 կանգուն:

Պալշմայ. — Վ., թղաչափ երկայն և մասնաչափ հաստ 2 փայտ, որ տֆայի 2 կտորները միացնում է իրար:

Պանիկ. — Վ., 1 կանգուն երկ. և բազկի հաստ. փայտ, պարանով կախուած գործարանի առիբից ասփի վերայ կշռի պէս, որի 2 ծայրերից կախուած են ասփերը:

Պարզպան ) Վ. հինածը գործարանի վերայ առնելուց յետ  
Պարզ բանալ ) տոյ 2 մալը փայտերի վերայ տարածելը:

Պուրաճաղ. — Վ., 3 բիլ երկ. և բթաչափ հաստ. փայտ է, ԼՈՒՄԵՑ Ե.

որով ջուլհակը պատեցնում է սրմինը, գործուած մասը կտաւի սրմի վերայ փաթթելու:

**Ռջովայ.**—Վ., 6 հատ կանգնաչափ երկ. և մասն. հաստ փայտեր, որոց երեքականը ասի գործիքն են կազմում, թելերով իրարու հետ հինուած:

**Սանար.**—Վ., 2 հատ կանգնաչափ երկ. և մասն. հաստ փայտեր. սոցա երկուսի մէջ շարուած են ասղի հաստութեան եղեգի կտորներ խիտ առ խիտ, իւրաքանչիւրի միջից հինածի մէկ մէկ թել անց կացրած:

**Սմոմայ.**—Վ., վարոցաչափ փայտ է անցկացրած հինածն ասիերից երկուսի բաժանուածի մէջ տեղ. կարօճիկը կախուած է մաւարայից և այս փայտից, որոնք թելերը մաքուր պահելուն են ծառայում:

**Ստիծ.**—Վ. ջուլհակի շրջեցրած ճաղը, որով պրկում են թելերը:

**Ստիծ գլուխ.**—Վ. ստիծների 2 գլխաւոր ստիծներ, որ հաստ են:

**Սրմին.**—Վ., ջուլհակի առջևի փայտը, որի վերայ հետզհետէ փաթթում է գործած կտաւը. սորա 2 գլխների առանցքները պատում է 2 զցի գլխների վերայ և աջ ծայրը չորս կողմից ծակուած է, որոնց մէջ անց են կացնում պուռաճաղ փայտը սրմին պատցնելու. սրմին մէկ երես ծայրէ ի ծայր փորուած է խազնայ անուանով, որի մէջ պուռկեցնում են խազնի փայտը և այս փայտի վերայ հաստատում են տահնան:

**Տահնայ.**—Վ., գործուած կտաւի վերջին ծայրը, որ 1 բիւ երկ. անգործելի է մնում ասի սանարի մէջ, որի ծայրից պատուաստում են գործուելի հինածը:

**Տփայ.**—Վ.,  $1\frac{1}{2}$  կանգ. երկ. և բազկ. հաստ 2 փայտ, 4 մաս իրարից հեռու, իրանց ծայրերով իրար հետ հաստատուած 2 պալշմայ ասուած փայտերով և 2 լղկամ թելերով. այս 2 զուգահեռական կտորների մէջ հաստատուած է կտաւ գործելու սանարը. ամեն անգամ մըուքը ձգելիս՝ ջուլհակը տփան բաշում է՝ մըքուքի պարզած թելերն իրար վերայ սեղմելու հագցնելու համար:

**Փրկալ.**—Վ., փրկալը բաղկանում է 2 կաքաւ և 2 ճիւ փայտերից, 2 ճիւ փայտերի ծայրերը տփայի ծայրերին է մեխուած. միւս ծայրերը 2 կաքաւների գլխների



վերայ. 2 կաքաւներն ել տնկուած են փրկալ փայտի  
ծայրերի վերայ. սոքա իրար միանալով. տփան պահում  
են հաւասար բարձրութեամբ, երբ որ ջուլհակը ա-  
ռաջ ու ետ է բաշում նորան:  
Քարոճիկ. — Վ., 2 նուկի ծանրութեամբ բար է, կախուած  
2 մաւսրայից և սմոմայ փայտերից:

ՋՈՒՂԱՅԵՑԻՈՑ ՀԱՅՐԵՆԻ ՊԱՐՁ ԼԵՋՈՒՆ ԱՅ, ՋՈՐ ԿՈՒ  
ՊԱՐԾԵՆԱՆ

Ջուղայեցիք անք կու պարծենք.  
Մեք մեր լիզուն գրոց կարծենք.  
Ով գրափառք չնի խօսման՝  
Հըլդաքիկս կը քարգործենք:  
Հարվանըցիք միաբերան.  
Կասեն մեք անք լիզվի մէրան.  
Թափխօր խացին՝ հաց ան ստում.  
Գիտեն թա մին լիզվի տէր ան:  
Դաշտըցիք զատ ճանանչման չեն.  
Խոր անումըն՝ հայր կու կանչեն.  
Այժ ան ասում խաշվի թա էծ.  
Գրոց լիզուն լիմաման չեն:  
Ղափանըցիք լանցան սասում.  
Ջուրէնք թողէլ՝ մեզ բամբասում.  
Մին զըլըմբօկ լիզու ունեն.  
Բակակին՝ բացթող ան ասում:  
Վանըցիքըն տիր անխել ան.  
Մեր գըրըճին կասեն մելան.  
Մին օր մեր տան դոստ լիշեցինք,  
Առվան վերկացին դուսեւան:  
Գազկըցիքն մին վուչ սար ան.  
Լիզուն լէնցա մըթին մարան.  
Մէն աւաղան կսսեն ունենք.  
Եանա թա մին աւիգարան:  
Ագուլըցիք քարկը դառեն.  
Բերան բանան մեզ բամբասեն.

Ջրրի զալանկակժէրին՝

Բէգիաթ լիզվով սափոր կասեն:

Մեք շամբեցոց անք շատ խօվան.

Գրափառքում տիր խամովան.

Ասելէն տամանամ կասեն.

Մեզ պէս գրոց լիզվի ծովան:

ՎԱՍՆ ՎԱՐԴԱՆ ԺԱՄԱՀԱՐԻՆ,  
որ վասն իւր քնափ լինելոյն, նկնդեցոյ որձակն սպա-  
նեց, ասելով թէ՛ ինչ քան ունես հետ օտար հաւերի:

Գրեմ քարտէս յոյժ ողբալի.

Ջրանս հակիրճ և գիւրալի.

Սակըս չարեացն անպատմելի.

Վարդան պղծոյն լամօթալի:

Ժամկոչ է յայսմ ժամանակի.

Չունի աստիճան որ դուռն փակի.

Մեղք էր գործէ առանձնակի.

Ջքարոզն ասէ փութանակի:

Ընդ աղքատաց սիրտն խեթ է.

Բնաւ խելք չունի խալառ շեթ է.

Կատուն արեր է իւր եղբայր.

Կասէ գողիս մէջն ցեթէ:

Տուէլ եղեր վարա վարա.

Լուսահոգի տէր զաքարա.

Որ ընդ ճառթին հացի համար.

Գոռայր կանչէր մաղաթ հարայ:

Դինւոյն եղեալ ես խոր դարան.

Բաժկին ծածուկ կոխես մարան.

Մէկ թաս գինւոյ համար կերդվես.

Գիրկդ կառնուս աւետարան:

Պօլըդ նման է ծուռ նետի.

Ձեռքդ և ոտքդ խուշկած փետի.

Աչքդ ու բերանըդ է նման.

Կատվի մկան և առնետի:

Փորդ եղեալ է գինւոյ տուճ.



Մերտդ տրտում մրուր մճուճ.

Աստաւըն խաշար ես գործում.

Երեսդ սէվ մրոտ կճուճ:

Մէջքդ է տնտուզ որպէս սամար.

Ունքերդ է քանդված կամար.

Քաղցած և գող կատվի նման.

մեռել ես մէկ ձվի համար:

Ուրդ եղտոտ չունիս մաշի.

Ով անտաշ փայտ կոպիտ նաշի.

Ղարաչու նման հաց կուզես.

Չկայ քո երեսին կաշի:

Դաւըն բանջարն քեզ մօտ նուշէ.

Միթէ քո բերանն գուշէ.

Քօռանաս աղքատ չի տեսնես.

Գիտեմ որ քո աչքին փուշ է:

Տուէլ ես բանն ուերել.

Աղքատաց փայ ճաշըն կերէլ.

Երեսիդ գոյն և միս չըկայ.

Յիսուսն տարէն փթած մեռէլ:

Ով դու քսու և վասվասէ.

Ահա ցորեանն նորահաս է.

Քանի կուլաս հացի համար.

Միթէ քո փորն կարաս է:

Մտիկ կանես ալլոց ձեռնի.

Թէ շալակս ո՞վ հաց կու բեռնի.

Գիշեր ցերեկ աղօթք կանես:

Թէ տէր Աստուած ո՞վ կու մեռնի:

Լսես թէ աղքատն ճաշըն կերաւ.

Կռիւ կուտաս ոտօք ձեռավ.

Քեզ մեծ աւետիք դիւաք.

Որ ավումին կինն մեռաւ:

Դու քանի մէկ աստառ չափես.

Կանայքն ամէն օր խաբես.

Հաց ուտելով չես կուշտանար.

Քանի լափես ճղվես ճաքես:

Քեզի էլ ո՞վ կուտայ սալամ.

առ ու ծախսում ալամ ղալամ.

Ո՞վ փուչ դնդում և թսկած բողկ.  
Անհամ շախկամ փթած քալամ:

Ո՞վ խաբեբայ և խիստ սլիկ.  
Աղքատաց հետ էր չես բիռլիկ.  
Զքո ունքերն է խանձած.

Տղիդ աչքերըն է՝ չուլիկ:

Ո՞վ լրբադէմ և լանդուգն.  
Խեղդած աղվէս տառեխ ձուկն.

Ջրի շուն ես սատկած մուկն.

Պակաս չէ երեսիդ թուքըն:

Անշնորք ես որպէս բաղալ.

Ձայնըդ կտրած քաղցած չաղալ.

Քինթըդ սնտու բերանդ մաղալ.

Փոխէրնն կասես ամէն սղալ:

Ո՞ւր է քո փարաջէն փալաս.

Կխպած շոր հոտած մալաս.

Կարդացողաց խօսք չես լսիլ.

Բան կուղարկեն կութոնթորաս:

Անպտուղ ծառ ես դարիվայր.

Զխմիսան բօշ գամ ու գիվար.

Քո գծութեան ո՞ր մինն ասեմ.

Ամէն կողմանց խել ու շիվար:

Ո՞վ դու անգուլթ որպէս յուդաս.

Ընդէր որձակին մահըն փուլթաս.

Յաւուր մեծ դատաստանին.

Հաւերին ի՞նչ ջուղաբ կուտաս:

Գառան մսի ես զօրաւոր.

Եւ փլաւի սպասաւոր.

Գլուխ որձակին ջախջախեցեր.

Որ էր հաւուցըն թագաւոր:

Որձակն արարեր ցիր և ցան.

Թէ բան ունես դու տար տան.

Ով եղկելի անմիտ դիլաք.

Մթթէ քեզ չունիս այնպէս բան:

Ո՞վ շեթ Վարդան անխելացին.

Յիմար իբրև զգերգեսացին.

Երբ խօրօզն զարկար գետին.



Այրի հաւերն ամէն լացին:

Ո՞վ խտասիրտ որպէս գազան.

Ո՞ւր է որձակըն հրաշագան.

Վասն այն տէրտէրների ձեռացն.

Կուտես չօմաղ և գաւազան:

Նման ես առիւծին մատակ.

Վայրի գալլոցն ես քատակ.

Երբ որձակի մահն կամեցար.

Քո տան հիմըն լինի յատակ.

Որձակն էր յոյժ փափուկ և գէր.

Նման նմին իսկի չկէր.

Երկու թւըն միմեանց շփէր:

Ձայնն մարդոյ ականջ խփէր:

Աչքն էր բոլոր որպէս կանթեղ.

Մէջ փորին կայր կէս լիտր եղ.

Հաւերն կուլան աղաղակեն.

Ի՞նչպէս կանես դու նոցա դեղ:

Մէջկն սպալար որպէս կոկիչ.

Ժամն իմանայր և չէր խոտիչ.

Նա կատաղեալ լկտի հաւուցն.

Կեանք էր կենաց և սփոփիչ:

Որքան որձակն էր կենդանի.

Հաւերն կային ի խրախճանի.

Այժմ մնացին որբ և այրի.

Դիշեր ցերեկ երերմանի:

Երբ կու նայիմ հաւուցն երամ.

Սրտիկս խոց կելնի վերամ.

Ջէրա ալլվի ասող չկայ.

Թէ ա՛յ հաւեր ես ձեզ տէրամ:

Աւետարանիչն Դուկաս.

Միշտ պատուիրէ որ արթուն կաս.

Տվեր որձակըն ըսպաներ.

Որ մինչև պինդ լոյսըն խռկաս:

Որպէս վանից շեթն խիտիր.

Նման նմա բարդաք գնթիր.

Դատաստանին լինելոց են.

Հաւերըն քեզ վրէժ խնդիր:

Փախիր և գիտ քեզի վաթան.  
 Ո՛վ դու տխմար տգէտ Վարդան.  
 Հաւերըն մանսար են շինած.  
 Որ գնան օրտուն արզայ կարդան:  
 Տէրըն Քրիստոս դայ ի յատեան.  
 Զմեզ ժողովել լըշտեմարան.  
 Մեծ դատաստան լինելոց է.  
 Հոգիդ մտնելոյ քաւարան:  
 Յայնժամ լինի անդ սուր և սով.  
 Դու մէջն անկեալ որպէս շիլ կով.  
 Աղաղակես դառն գըթով.  
 Ծեփեն զերեսդ կպրաձիթով:  
 Աչացդ կուտան կարմիր շամփուր.  
 Բերանդ կածեն արճիճ և հուր.  
 Փորդ ծակվի ողբաս անդուր.  
 Զայն ելանէ որպէս սանթուր:  
 Անլիշաչար տէր ողորմած.  
 Աղաչանօք երկնաւորաց  
 Թող ըզլանցանըս մեր մեղաց.  
 Իմ, Վարդանին, և լսողաց:  
 Դուք ներեցէք եղբարք բարի,  
 Համարձակեալ եմ լոյժ կարի.  
 Ինձ ողորմեա՛ տէր իմ Յիսուս.  
 Յովնաթանիս երգող բանի: 1162.  
 Խ. տունն է

## ԳՈՎԱՍՍԱՆՔ ԳՈՒՐՋՍԱՆԱԾ

Գովեմ սրտիւ ուրախական.  
 Թիֆլիզ քաղաքըն պատուական.  
 Խիստ գեղեցիկ են սիրական.  
 Գուրջստանայ գողալներըն:  
 Ինքնագոյ ջերմեռանդ համամ.  
 Միջի խաթուններըն թամամ.  
 Սիպտակ բուխաղ բոլոր շամամ.  
 Վրաց տան արմաղաններըն:



Կարմիր երես նման վարդի.

Ինչպէս ծաղիկ ծաղկազարդի.

Ուշ ու խելք կու տանեն մարդի.

Գուրջստանայ գողալներըն:

Ղալամ ունքեր կապած կամար.

Աչքերըն վառ շամսի դամար.

Կապէլ են մուրասայ քեամար.

Վրաց տան արմաղաններըն:

Վարսերն դաստայ ոլորած.

Երեսըն երեսին լուսին բոլորած.

Շատ մարդ է տեսած մոլորած.

Գուրջստանայ գողալներըն:

Տեսօք են ամէն հասարակ.

Պոյն ու ջամալն է մուբարաք.

Բադանն լայն մէջքն բարակ.

Վրաց տան արմաղաններըն:

Զօրեղ ազգ է պարթևական.

Զարմ և ժառանգ ազնուական.

Արժանի թագաւորական.

Գուրջստանայ գողալներըն:

Մէջլիս նստեն սազով դամով:

Լեզուն քաղցր խօսքն համով.

Գինի խմեն ոսկի ջամով.

Վրաց տան արմաղաններըն:

Սիրամարդի նման քալլին.

Աստղանման գունով փալլին.

Տեսողքն զարմանան մալլին.

Գուրջստանայ գողալներըն:

Հաքէլ են ղուժաշ ու խառայ.

Ունին շտտ ղարաւաշ ծառայ.

Խիստ են կանաչ թաղայ թառայ.

Վրաց տան արմաղաններըն:

Ատլաս են հաքէլ հաւասար.

Սամուր վալափուշ սարասար.

Ամէն պարոն են հաւասար.

Գուրջստանայ գողալներըն:

Ես նաղաշ եմ մեղաց ծով եմ.  
 Նոցա սիրովըն գինով եմ.  
 Խաբար չեմ թէ ինչպէս գովեմ.  
 Վրաց տան արմաղաններըն: <sup>1)</sup>

## ԱՂՔԱՏԱՅ ԿԵՐԱԿՐՈՅՆ ՀԱՄԱՐ

Եղբարք ձեզի բան մի ասեմ,  
 Որ լսողներն զարմանան պատմեմ,  
 Աղքատ հարուստ ծեր ու տղան  
 Ամենեքեան թող իմանան:  
 Սէջերնիս սահմանք մի մըտէր,  
 Կէօյեա աղքատաց են դատեր,  
 Վայն եկեր աղքատն է պատէր,  
 Որ զոր տեղն զուր բերան կառնէն:  
 Աստուածածինը մօտ օրերը,  
 Կելլան եկեղեցականներն,  
 Կիյնին չարշինու խաները,  
 Սատաղի համար շուրջ կուգան:  
 Ժամերը ծանուցում կընէն,  
 Աղքատաց անուներ կըհանէն,  
 Խեղճ ժողովուրդն ալ ինչ ընէն,

<sup>1)</sup> Այս երեք ժողովրդական բանաստեղծութիւնները մենք հանել ենք մի գորշագրից, որ գտնուում է արժ. Հ. Եովհաննէս աս. քահ. Մկրեանի մօտ: Այդ գորշագրի մէջ գտնուում են.

ա. Տոմար Ագաշիայի, և պարզատոմար ի վերայ Ագարիայի ամսոցն կարգեալ. և տաղը և ոտանաւորը և այլ բանք և իմաստք տոմարականք, հոգեւորականք եւ պատմութեանականք: Հաւաքեալ ի բազում տեղեաց. աշխատութեամբ ապրնկալ Պետրոսի դպրի եւ քարտուղարի: Թամի Տեառն 1754 նոյեմ. 23 ի հայրապետութեան Տ. Աղէքսանդրի ընդհանուր Հայոց ս. կաթող. ի Բանկալս:

Բ. Համառօտ պատմութիւն ս. Գրիգորի լուսաւորչի. — ի ստղդ պատմագրաց հնոց եւ նորոց:

Գ. Համառօտ պատմութիւն յաղագս արտասահման առնելոյն եւ քշելոյն մեծ Շահարաս արքայի պարսից. դամնաւարթամ երկիրն Հայաստանեայց, և բնակեցուցանելոյն յԱսպհան քաղաքի:

Այս ժողովածուի սկզբում եւ վերջում կան ժողովրդական բանաստեղծութիւններ, յի Ստեփանէ դաշտեցւոյ՝ կամ յԴաշտեցի փանոսն: ԽՈՐԲ.



Աղքատաց է տէի կուտան:

Խան չեն թողուր չարժը պազար,  
Էսնաֆներն կնէն պէզար,

Խուռուշ կըթողովեն հազար,

Ձի մնար մէխանէ ու խան:

Կըբերեն հինգ վեց եզ կառնէն,

Հախ կուտան աշճը կըբըռնէն,

Մեղքն ու վարձքն իրար խառնէն,

Տես թէ գէր տեղերն ուր երթայ:

Խազանները խուռմէշ չըրած,

Առաջ պարխաճները բերած,

Ձեր պարխաճին անկն անիծած,

Դարձէրէն անօթի գազանաց:

Աս տարին տեսաք մէկ քանին,

Հարամ չունօղ ամիրանին,

Մէկ մեծ պարխաճով կտանին,

Որ տեսողներ չընէր կիւման:

Էնկիւրցի հաճի սընանը,

Սօֆճուցէն պաշ պազիրկեանը,

Մեծ պարխաճ մը բերէր տանը,

Փէշին ներգէր շատ մարդ տեսան:

Գիտուն Նիկողոս դպիրնիս,

Հէմ իշկէմպէ տարաւ հէմ միս,

Ոտք ու գլուխն ալ մեծերնիս,

Աղքատ ուտելու չի արժան:

Անոր կէօրէ մտմտացէք,

Ղուսուր մնացածն իմացէք,

Ժողովուրդ դուք ձեզ խղճացէք,

Աստուած ըլլալ ձեզ օգնական:

Աղքատները տահա չըգընաց,

Խազանները միս տահա չըմընաց,

Ոտքը իշկէմպէները գլուխը գնաց,

Նայեցէք կաշին ալ չի գողնան:

Իրիկիւնը դուռը փակուէն,

Պարխաճնին գաղտուկ կըռնեն,

Հէմ կըչալէն հէմ կխառնէն,

Կըռնին դռան հալ քան:

Եասաքճը թող չի քնանա,  
 Որ գալօղն երթողն իմանա,  
 Աղքատ որ գալ դուռ չի բանա,  
 Վայն եկիր աղքատին վրան:  
 Կէս գիշերուն գաղանները,  
 Միս չեն թողուր խաղանները,  
 Քիւրքիւ պէօլիւք իշխանները,  
 Եկեղեցականները ինչ վայ տան:  
 Իշխանները պօշ չեն դատէր,  
 Միսը հումը քէնէ հատէր,  
 Տէրտէրները անկուշտն է պատէր,  
 Թող կրէն պէլքիմ կշտանան:  
 Ձէ թէ անոնց ալ հաւասար,  
 Եաղլը կտոր կուտան թէ տար,  
 Աղքատ տէրտէրներուն նաչար,  
 Անշահ տեղուն կտոր մի բան:  
 Ժամկոցները մտաց չի հանէք,  
 Եանլըշ տեղ պարխաճ չի տանէք,  
 Ձէնէ սօնրա զարար կընէք  
 Կհանեն ձեզ ժամկոցութիւն:  
 Երբոր մատաղը կը խաշէն,  
 Միսը կառնեն եղը կը քաշէն,  
 Աղքատաց սիրտը կը մաշէն,  
 Թէ սապը ըռէք ժամէն ելլան:  
 Խեղճերու ժամուն կունայէն,  
 Իրէք չորս մարդ կըլլան դայէն,  
 Բաժնեւու աղքատաց բայէն,  
 Ոսկորը ետ ճիկէր լօք ման:  
 Աղքատները անով կը խաբեն,  
 Խեղճերու սիրտը կը լաբեն,  
 Անջուր ջրով բիւաւ կերեն,  
 Բանին խօլայըն նոր գըտան:  
 Մեկ իշխանը բերնովն ասաց,  
 Թէ բիւպներն անջուր մնաց,  
 Թէքրար պագղալին մարդ գնաց,  
 Որ հինգ վեց օխալ եաղ առած:  
 Ձենկինը պարխաճով տարաւ,



Աղքատ կար որ իսկի չարաւ,  
Կուրին մէկն ալ քէօթէկ կերաւ,  
Միս կուղես տէի բարկացան:

Խաբուճի խաչուն ծովեցաւ,  
Հաճի Մովսէսին հետը լուեցաւ,  
Հալքը մէկ զմեկու խառնուեցաւ,  
Արիւն մի պիտի ըլլար օր թան:

Այս բան յառաջ եղեր բարի,  
Սօնրաին դարձուցին չարի,  
Որ խախք կըլլան ամէն տարի,  
Թէ քէահիա թէ եկեղեցական:

Հոս իշխանները սուչ չունին,  
Հաղ չեն ըներ աս բանին,  
Եաքա կը պատուեն կքանին,  
Հանդիպողներն եղերին փիւշման:

Անճագ մէկմնէ եղերէ ատէթ,  
Անոնք ալ կըսէն նէ հա ճաթ,  
Մեզի թող չըլլա պետիաթ,  
Զիւնքի յառաջ եղերէ սահման:

Ամէն գալողը ասանկ կըսէն,  
Աս բաները քրքէ դուրս էն,  
Գիտցող մարդիկն ալ ինչ ըսէն,  
Եիտակ խօսին աչից կելլան:

Թող թողուն զմեզ մեր հալը,  
Զի կողոպտին հալքին մալը,  
Պէտքը չէ իրէնց ժողովել տալը,  
Մեք խալըլէնք ժողովրդեան:

Տանօղներն ալ ինչ նախատինք,  
Պէտք որ առաջ խրատէք,  
Վարձք է տէի կըսեն կուտէնք,  
Զէն գիտէր ալնպէս կիմանան:

Հալը վարդապետն ալ ինչ գիտէր,  
Տաճօղ զէնկիւնները դատէր,  
Որ յաւուր յառաջ խրատէր,  
Անուշ խրատով զանազան:

Ըսէր մարդիկ ինչ կու դատէք,  
Մեծատուն էք թէ աղքատ էք,

Աղքատաց հախը ինչու կուտէք,  
 Ձէք լսէր գիրք աւետարան,  
 Ի ուր տներդ ալ սասանկ կընէք,  
 Մատաղը անուռը կու հանէք,  
 Մէկ զմէկու տուն կու տանէք,  
 Ուտէք խմէք ազգ ազգական:  
 Իրաւին այդպէս իմանաս,  
 Ժողովրդեան միտքը բանաս,  
 Աղքատներն ալ չը մոռանաս,  
 Հօրդ հողոյն հայր սրբազան:  
 Ինչ որ ինէ փէյտահ ըռինք,  
 Քանի մէկ խօսք մէկ տեղ բերինք,  
 Շատ բան կալ մէջը չի դրինք,  
 Աս հերէք է մեզի տեստան:  
 Ես աս տեստանս կը կարգամ,  
 Գիտնամ թէ քիւրէ կը կերթամ,  
 Ես աղքատ եմ եօղսա փարթամ,  
 Որ սալթ բիլավ առանց հաց տան:  
 Բախի էն գինէին անցանք,  
 Միսը գնաց հացն ալ մոռցանք,  
 Քիչ մի բիլավ առինք դարցանք,  
 Անանկ տալուն հիչ թող չիտան:  
 Արթըք պօշ թողունք աս բանը,  
 Քաշենք կը կտրէ չուանը,  
 Հէլպէթ տէրն գալ տիւանը,  
 Կտեսնալ շիտակ դատաստան:  
 Դու ամէն օր շիտակ դատէ,  
 Հէլալ ու հարամը զատէ,  
 Ասոնց պիւթիւնը Աստուած գիտէ,  
 Շատ չի խառնենք եախան թող տանք:  
 Ճէրեան օղլու աս երբ ըրիր,  
 Այսքան բաներ մէյտան բերիր,  
 Թուին հազար երկու հարիւր,  
 Քսանւերիքն էր թուական:

Այս հետաքրքիր ոտանաւորը հանել ենք մեր մատենադա-  
 րանի «Ժամանակագիր» եղեալ խմբքն որ այստեղը գրեալ նմ.  
 վերնագրով գրչագրից, որ արտագրուած է 1815 թուին: ԽՄԲ.